

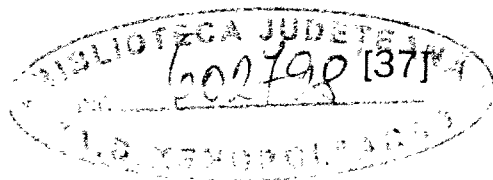
II

Pe cînd rătăcea și zidea, cu gura plină de sudoare, și se temea de spadasiinii dintre cele două armate învrăjbite, și bea ceai pentru surzi prin hanuri unde înjurătura e parte din orice meniu, cu părul numai molii, neștiutor de carte, într-o ureche și fără de-un deget, Leandru se întoarse la tatăl său din Belgrad, despre care se auzise că iarăși era luat în stăpînire de garnizoana austriacă. Se întorcea în oraș în anotimpul ploios al anului, călcînd mereu pe melci, care crăpau sub picioarele lui ca sticla, și dînd mereu peste ei în drum. Se întorcea în Belgrad gîndind că de fapt abia își cunoștea tatăl.

L-a găsit în viață și singur, vorbind în mers cu cine știe care răposat de-un leat cu el. S-a bucurat de fiu-său oarecum absent:

— Îmbătrînești ca vinul ori ca un covor de Buhara, ești tot mai bun pe zi ce trece. Dar ai grijă să n-ajungi prea bătrîn pentru școală.

Seara, taică-său s-a culcat într-un hamac dintr-un năvod, și în gînduri și în amintiri își îndrepta fiecare cuvînt

rostit în decursul taifasurilor lui din tinerețe. Voia ca iarăși să-și trăiască traiul, cu fiecare deceniu, cu fiecare întrebare, cu fiecare răspuns și să îndrepte totul acolo unde era de trebuință și să vadă unde ar fi ieșit cu viața lui după o asemenea îndreptare.

Dar dimineață plecă la vaporul-spital ancorat la țărmul Savei pentru a se dedica îndeletnicirii lui tainice. Era știutor de carte, chiar dacă în locul literei *a* punea întotdeauna cruciuliță, însă pe Leandru nu izbutise să-l învețe cititul și scrisul. Îl duse la biserica Ružica ca să învețe acolo cântarea bisericească și-i zise: — Fiecare dă binețe cu tichia din dotare. — Iar Leandru, alias Irinej Zahumski, dovedi că știe a cânta în strană mai ceva decît alții, ceea ce pe tată-său nu-l miră, așa cum de altfel nu-l interesă nici ce făcuse fiu-său în toți acei ani de absență din oraș. Cu alte cuvinte, tatăl și fiul nu știuseră nimic unul de altul.

Între timp Leandru observă că tată-său nu avea un nume anume, iar trecătorii, cunoscuți și necunoscuți i se adresau cu primul nume care le venea în minte și că el răspundea la oricare din ele. I se părea că tată-său se afundă în acele nume, mai să se facă nevăzut printre atâtea apelative cu care oamenii îl blagosloveau uneori chiar cu nerușinare. Pe asemenea trecători taică-său i-i arăta atrăgându-i atenția: *îs d'ăia care toată viața și-au scos cămașa întorcându-i pe dos mînele; ferește-te de ei. Îl învătă să lege nodul marinăresc și-i vorbea de sub năvodul numai lațuri roșii la care cîrpea:*

— Uită-te la nodurile și nodulețele astea; sînt astfel potrivite încît fiecare nod să-și țină strîns coada și să nu lase să i se desfacă. Oricît ai trage, nu se slăbește, fiindcă la greu nu trage altcineva decît el singur. Așa-i și cu oamenii. Căile lor sînt astfel împletite în noduri încît se țin

unii de alții într-o pace părelnică și fac o graniță militară de nezduncinat, cînd de fapt sînt ca un năvod tras din apă, mereu întins, gata să plesnească. Fiindcă fiecare din ei face ceea ce trebuie să facă, și nu ceea ce ar dori.

De pildă, chiar tu, fiule, nu ești o plămadă moale. Ai sîngele tare, că ar putea duce și pietre. Tu și leatul tău nu știți ce-i ăla trai regesc, ci doar supușenie și corvoadă. Că vouă vă e totuna la cine faceți corvoadă, la nemți ori la turci. N-ai să poți tu cînta nici după pofta inimii, pentru că e cineva care îți stăpînește mintea ca pe o orgă și pe care o umflă ca să cînte...

Nedînd crezare unei asemenea ursite și mirîndu-se că lui tată-său nu-i păsa de ceea ce se petrecuse cu el în toți acei ani de dinaintea întoarcerii la Belgrad, Leandro începuse să se întoarcă la dulgheritul său. De data asta într-un fel care era pe placul lui. Ieșea tot mai des să vadă cum se ridica noul tîrg. Care se înălța ca din apă, de parcă Leandro îl zidea cu gîndul, iar cu ochii îl picta.

De obicei ședea pe dealul cetății și-și proptea ochii pe aripile vreunei păsări care se rostogolea în hăuri adînci, și lăsa ca pasărea să-i ducă privirea prin tîrgul care se ivea aidoma unor dinți de piatră ai pămîntului, de-a lungul rîului, renăscînd din sine. Încît, prin păsări, nimic nu putea fi lăsat la voia întîmplării ori să rămînă neobservat; cu timpul, a ajuns să fie prins în mreaja acelor zboruri și să observe orașul vechi cu fiecare colțișor și Leandro, clipind de parcă ar fi înghițit o dată cu fiecă detaliu, absorbea cu privirea atingerea pasării în cădere. Astfel, dus de penajul păsărilor, scruta turnul lui Nebojša care se reflecta în două ape deodată, în Sava și în Dunăre, prin ferestrele căruia puteai vedea colțul acela de cer de cealaltă parte a apei, pe care chiar el îl acoperea. Zbura astfel cu privirea pe

deasupra clopotnițelor belgrădene care se puteau auzi în două imperii. Iar când pasărea adusă pe neașteptate de un curent de aer peste abia înălțatul Arc de Triumf al lui Carol al VI-lea, cuceritorul Belgradului, se avînta în sus, speriată de strîmtoarea prin care se fofilase, urca și el la întrecere cu aripile pînă la biserica Ružica, atingînd toboșarul care bătea toba la poarta orașului și căruia nu-i puteai vedea chipul, dar îi puteai număra cei doi bumbi sclipind în soare. Din nou se rostogoli privirea lui Leandru dusă de pasărea ușor tremurîndă pînă la pășunea de pe malul Savei de la poalele cetății unde vacile năvăleau urcînd pietrele scărilor într-o mică rezervație de praz de lîngă o colibă de paie și pe care îl rumegau, ceea ce însemna că laptele de a doua zi avea să miroasă a ceapă. Și iarăși în ochii lui era ceva din sineliul apei Savei, cîteva șiruri de case noi unde, la intrare, erau niște mere de alamă de care să te ții ca să-ți cureți tălpile de o seceră așezată sub ele. După care schimbă brusc direcția către Pančevo unde se vedea locul în care ierburile sînt amare, motiv pentru care cirezile le ocoleau. Aici se putea simți cum vîntul aduce apa Dunării înapoi, înspre grupul soldaților care pășeau în flanc cu baionetele atît de lucioase că păreau umede. Orașul de deasupra lor, fortificat într-un ritm accelerat de austrieci și sîrbi, era plin de ceasuri care se strigau peste reședința princiară, care ea singură avea atîtea ferestre cîte zile într-un an. Prăvăliile erau noi și îmbelșugate, bisericile cu cruci cu trei traverse și de trei credințe, grădinile frumos rînduite care atrăgeau privighetorile de pe ambele maluri ale Savei, iar prin fața grădinilor treceau trăsuri tăind torentul ploii care apuca doar două-trei străzi. Apoi iarăși cu ochii pe un colț de nor, pe un fir de trestie ori pe o pală de ceață plutind pe

Sava și care se vărsa în încheșarea și mai vîrtoasă a Dunării. Pe partea cealaltă se vedeau dîrele piezișe de lumină ale pădurii și Leandru simțea în ele mirosurile fierbinți și reci ale hățiturilor care fumegau. Și iarăși orașul era în privire: îi vedeai pe meșterii constructori desăvîrșind o biserică ca la Dubrovnik – tîmplarul ridică mîna și lovea cu barda, dar lovitura se auzea abia în saltul bardei, așa încît pasărea putea zbura între sunet și izvorul lui din tăiș. După care Leandru vedea cum vîntul necăjea o pasăre ducînd-o departe de direcția ei și cum, sub ea, clopotul bate în dungă iar sunetul se aude ceva mai tîrziu, de parcă cel de dinainte retezase cu el pețiolul metalic. Vedea cum acel sunet pîlpîise, trecînd cu pasărea rîul și cum dă de caii armatei austriece, care-și ciulesc urechile pe pășunile de cealaltă parte a Savei. După care puteai urmări cum sunetul ca umbra unui nor ajunge pe drumul său către Zemun pînă la un pîlc de ciobani și cum ei, auzindu-l, își întorc capetele mititele către Belgrad, care deja se cufundase iarăși în liniștea de pe partea sa de apă. După care pasărea, în zborul ei ascuțit, cosea de cer ca pe o căptușeală această lume în care Leandru zăcea prins ca într-o plasă. Fiindcă era de ajuns să fie deschisă o singură poartă, una singură, ca în Belgrad să dea năvală călăreții turci și călăii ca, într-o clipită, de toată acea bogăție de deasupra apelor, care le făcea în ciudă la marginea lumii lor, să se aleagă praful și pulberea. Leandru nu știa, nici măcar nu putea visa că el, de pe meterezele Belgradului, era ultimul care observa cu un ochi iscoditor acel tîrg care avea să dispară fără urmă și pe vecie doar cîțiva ani mai tîrziu.

În octombrie al aceluiași an, Leandru își duse tatăl să-i vadă pe rușii sosiți în oraș. Leandru se aștepta la

călăreți cu sulițele vîrîte în cizme, dar în loc de armată văzu o troică din care coborî un singur bărbat într-o șubă cît toate zilele. În nări necunoscutul ținea două fire de busuioc; coborî din sanie și intră imediat în cancelaria mitropoliei. În urma lui, un alt nou-venit ducea un chivot și o icoană. Asta era tot.

— Ți-e dascălul – îi zise tatăl. La el ai să-nveți a scrie. Au cerut să-i fie trimiși toți care știu a cînta în biserică. Nu-ți fie teamă, îs destui ca tine neabecedați și rătăciți din război. Și nu-s cu mult mai tineri decît dascălii. Dar ia aminte, știutorul de carte privește la carte, învățătorul privește la înțelept, iar înțeleptul privește la cer ori la poale, ceea ce poate și neștiutorul...

Așa a început Leandru a deprinde cititul, socotitul și un pic de latină. Răstimp în care, sub ochii lui, Maksim Terentievici Suvorov, cum se numea învățătorul, rămase fără păr. De la atîta neclintită trudă lăuntrică fruntea i se zbîrcise ca un ciorap, iar pielea i se subțiasse într-atît că albastrul ochilor se putea desluși de după pleoapele lăsate. În timpul lecțiilor se întrezărea tare frumos de după obraz limba roșie în mișcare, iar în repaos se putea vedea cum această limbă tremura sub urechi de la vînturile ucrainiene care se înfuriau în gura rusului.

— Noi toți de aici sîntem între ciocan și nicovală și mestecăm posmegi – spunea el de obicei elevilor într-o îninteligibilă limbă semisîrbă, despre care se auzise că e limba țarului său. Doar atunci cînd le preda latina, bătrînul avea momente cînd se elibera de teamă și-i învăța cu avînt iscusința ținerii de minte, mnemotehnica, cultivată după exemplele retoricii lui Demostene și Cicero, și predată dintr-o carte voluminoasă pe care au citit pe furiș titlul *Ad Herennium*. Pentru a putea memora bine un text trebuie,

conform instrucțiunilor învățătorului rus, să reconstruiești cu mintea fațada unei clădiri prin dreptul căreia treci deseori și de aceea îi ști bine aspectul. Trebuie, așadar, să-ți închipui cum deschizi pe rînd fiecare dintre ferestrele și ușile construcției și la fiecare deschidere a ei, pușcarniță sau luminator, să spui cîte una din stufoasele fraze ale lui Cicero. Așa încît, în timp ce cu gîndul faci ocolul clădirii și la fiecare fereastră sau poartă spui o parte din discurs, la capătul ocolului alocuțiunea să se țină minte și să se poată repeta fără mari poticneli. În acest mod elevii școlii sîrbo-latine din Belgrad au învățat pe dinafară discursul lui Cicero *In Catilinam*, după care rusul le-a dat să învețe și traducerea în latină a unei frumoase povești grecești. Povestea era în versuri, o compusese un oarecare Musei Grămăticul, probabil un creștin, în urmă cam cu peste o mie de ani și se numea *Dragostea și moartea lui Hero și Leandru*. Acest poem fusese scris în greacă, iar traducerea în latină fusese tipărită la Veneția în anul 1494, le explicase rusul. După acest Leandru din povestea în versuri a lui Musei, Radača Čihorić, urmașul unor faimoși cioplitori, deja fără de-o ureche și înaintat în ani, primi în fine noul său nume, al șaselea la rînd. Iată cum a fost.

Rusul nu ținea minte numele elevilor săi. Îndeosebi anevoie putea pronunța numele elevului său mai copt, Radača Čihorić. Odată a pus întrebarea ce anume a putut fi stavilă între doi îndrăgostiți, Hero și Leandru (care în fiecare noapte, urmărind făclia aprinsă, înota pînă la turnul lui Hero prin valurile puternice ale mării). Și elevul mai vîrstnic, al cărui nume învățătorul nu se încumeta să-l pronunțe, dădu un răspuns neașteptat. Fiindcă Radača în drumurile sale negustorești la Țarigrad fusese în Helespont, trecuse prin Sestos unde el și compatrioții lui

santurași învățaseră să cînte poemul grec despre Hero și Leandru, iar cineva îi aruncase în instrument drept bacșiș o fărîmă de camee cu chipul lui Hero. El știa că nu doar apa despărțea Europa de Asia, ci și vîntul, cum s-ar zice timpul. De aceea zise că poate nici nu fuseseră apa și valurile mării ceea ce îi despărțise pe Hero și Leandru, ci altceva, pe care ei ar fi trebuit să-l biruie pentru a putea ajunge unul la altul. Prin asta, se gîndea la fata pe care nu izbutise să o ajungă în barca aceea de pe lacul Ohrid.

— Și ce altceva ar fi putut fi în afară de apă, unul din cele patru elemente din care este alcătuită lumea? — se miră năuc rusul, la care mai vîrstnicul său elev i-o întoarse senin:

— Poate că valurile vremii, iar nu ale mării, au fost cele care i-au despărțit pe Hero de Leandru. Poate că Leandru înota prin timp, iar nu prin apă.

Acest răspuns a fost însoțit de rîsetele furtunoase din clasă și de atunci lui Radača Čihorić îi va rămîne pe vecie numele de „Leandru“. Așa i-a spus și rusul. Elevul nu s-a supărat pentru asta, a învățat pe dinafară povestea poemului despre Hero și Leandru și în locul discursurilor lui Cicero la ferestrele palatului patriarhal, deja dotat cu splendide *secretaire*-uri avînd mici ferestre în adîncime, pronunța seara cîte un stih din poemul atît de drag lui. Și în greacă și în latină.

Fiindcă pe vremea aceea elevii începuseră să înconjoare și să viziteze cu multă tragere de inimă palatul Mitropoliei, care se construia chiar atunci la Belgrad și care cuprindea peste patruzeci de încăperi.

În clădirea aceea, Leandru și camarazii lui spuneau zile și săptămîni la rînd, în fiecare dimineață mergînd spre școală și în fiecare seară, înconjurînd-o cu gîndul înainte

de culcare, în gaura cheii, în cancelariile bisericești, în cabinete, în sala de mese și în strană fraze din lecțiile lor. Înconjurînd biblioteca dotată cu două broaște speciale, cu una care se putea încuia doar pe dinafară și cu o alta doar pe dinăuntru, ori prin dormitoarele mitropolitului, cu fața spre vest, și ale curtenilor și oaspeților cu fața spre est (pentru ca tinerii să se trezească înaintea celor bătrîni), pronunțau băieții propozițiile: „Unde sîntem pe lume? În ce oraș trăim? Aici, printre noi, stau adunați părinții, care meditează asupra dezastrului, asupra decăderii acestui oraș...” Și iată cum, treptat și pe nesimțite, vorbirea se întipărește în minte. ... *Quid enim mali aut sceleri fingi aut cogitari potest, quod non ille conceperit?* Cu moștenirea străbună risipită, cu averea ipotecată, cu banii duși de mult, mai presus de toate rămînea patima aceea din vremurile cînd trăiau în belșug...”. Construcția încă nu era terminată și palatul se muta aripă cu aripă. Înaltele bolți circulare lipite ale palatului țineau ca niște cîntare adînc înfipite în încăperi bunuri mobiliare cu glanț: șeminee, sobe de porțelan cu ornamentații florale, țesături din velur și brocart, vase din porțelan de Karlsbadt, vienez și englez, servicii de masă din argint de Leipzig, servicii de pahare din cristal de Cehia și din cristal polizat, lămpi și oglinzi de Veneția și ceasuri muzicale, dulapuri îndesate cu ciorapi bărbătești de mătase. „De aceea du-te și eliberează-mă de frica asta: dacă este adevărată, să nu mă mai chinuie, dacă este neadevărată, atunci să încetez a mă mai teme” — silabiseau elevii propozițiile latine, ducîndu-și la bun sfîrșit învățătura chiar în momentul cînd se pare că dascălul lor rus se surpa înlăuntru său precum acele mănăstiri prădate care se văd în preajma Belgradului, năpădite de vegetație. Cînd acest lucru se petrecu aidoma

și învățătorul rus plecă iarăși la Srem, Leandru își continuă școala la Institutul Militar austriac de subofițeri de geniu.

Chiar în ajunul închiderii școlii în târg se răspîndi zvonul că la poarta Savei urmau să fie înălțate două turnuri noi în locul celor vechi, distruse în anul 1690. Ridicarea unuia din ele, al celui nordic, fusese demult încredințată încercatului constructor Sandalj Krasimirić care deja pusese temelii. Cu celălalt, cu turnul sudic, treaba nu mergea așa ușor. Toți ortacii lui Sandalj, care mai zidiseră și ei în Belgrad, refuzară lucrarea întrucît acest al doilea turn urma să fie ridicat pe un teren mlăștinos.

— Pentru apă sapi o fîntînă — spuneau ei. Așa că în locul acela lucrările nu s-au urnit defel. Cînd întîrzierea era deja cam prea mare, într-o dimineată, spre mirarea generală, se află vestea cea mare.

De cu zori, Leandru fu trezit de un miros pătrunzător care venea de afară. Era taică-său care se ușurase și ca întotdeauna urina lui avea miros de mosc, de rezervație de crini ori de santal. Și acest miros năvalnic îi trezise pe toți ai casei, ba chiar pînă și pe copiii din vecini.

— Čihorić are iarăși o toană de înțelepciune — spuneau ei atunci. Și într-adevăr, tatăl lui Leandru în anii tîrzii ai vieții sale era înțelept doar cînd se pișa.

În dimineata aceea tatăl slobozise mirosul lemnului de santal în stare lichidă și-și ocăra fiul:

— Flăcăul teleleu, iar moșul milog! De parcă n-a fost vegheat și a treia noapte, ferească Dumnezeu! Încotro și cu cine o fi pornit la drum! O dată a lăsat, iar a doua oară n-a apucat...

Așa știu Leandru că tată-său știe. Ceea ce însemna că tot târgul știa noutatea. Fiindcă, într-adevăr, Leandru primise a fi meșter zidar al turnului sudic. Ceea ce însemna

că se arătase drept potrivnic al faimosului Sandalj Krasimirić, pentru care păsările vîneau peștele din Sava și Dunăre, gonindu-i în năvoade, iar caii nechezau numele lui în trei limbi, atît era el de vînjos.

Sandalj Krasimirić era cu mult mai săltat în ani decît Leandru; după vîrstă îi putea fi tată. Iar ca poziție Leandru îi putea fi slugă. Krasimirić intrase în Belgrad cu armata austriacă în anul 1717 cu o cască de piele atît de strînsă sub bărbie că trebui s-o taie cînd veni vremea să-și scoată echipamentul de război. După ce făcu asta și rămase în fine cu capul gol, află că e sur de-a binelea. Încă din război fusese detașat la trupele de geniu din cadrul armatei austriece care înălța poduri din bărci, iar în oraș se alăturase reconstruirii meterezelor și a turnurilor după planurile constructorului elvețian Nicolas Doxat. Pentru care nu avea o pregătire specială în afara aceleia dobîndită în campaniile militare, dăr s-a dovedit om de încredere al căpeteniilor militare și pe timp de pace, de aceea a avut parte să ridice niște pulberării și depozite la marginea orașului. Chiar dacă în toamna aceea ploile umpleau vasele mai repede decît le puteau goli lucrătorii, el ajunse să-și termine treaba. Meseria lui începea să fie căutată în tîrgul care creștea după război, încît el și ajutoarele sale se depărtau tot mai mult de casele lor, pe măsură ce litera *r* din denumirile lunilor se depărta de sfîrșitul cuvîntului.

— În lunile care nu au sîmbure în nume, să nu mă aștepți acasă – îi spunea de obicei Krasimirić femeii lui și într-adevăr, cînd litera *r* dispărea din numele lunii, nici Sandalj nici ajutoarele lui nu puteau fi văzuți în familie pînă la primele ploi mai zdravene, cînd litera magică din odihna lor intra iarăși din septembrie la coada anului.

Sandalj Krasimirić începu să construiască turnul său așa cum învățase laolaltă cu oamenii care erau deprinși cu el. Vîrî un galben în pîine, o lăsă pe apa Dunării și începu. Cele trebuincioase îi erau asigurate fiindcă îl știa și îi dădeau cu nemiluita pînă și un ciubăr de sare și o vadră de vin. Dar Leandro trebuia ca înainte de orice să astupe mlaștina cu pietriș și nisip. Construia, așadar, „cu o lacrimă de lapte“ și asta nu i s-a pus la socoteală. Cei de la casierie care îl știa pe Sandalj Krasimirić se cam fereau de tînărul care își pierduse drumul și care acum se împletea în drumul altora, care nu semănase sînge în război și căruia pămîntul nu-i întorsese sîngele, iar el se apucase să înfăptuiască ceea ce Sandalj Krasimirić socotea că e de neînfăptuit. Așa că Leandro chiar de la început construia, cum s-ar zice, pe spezele lui.

Cînd se înălțară primele caturi ale turnului se văzu imediat cum lumea se aduna în jurul turnului lui Sandalj. Veneau cu bărbile unuroase după prînzișor, cu ochii cîrpiți de somn imediat după cafea, meșteri austrieci toți de-un leat cu el care se minunau în fața noii zidiri înconjurată de schele.

— Nici cu ochii nu-i cuprinzi frumusețea, nici cu inima să-l impresori, uite la Sandalj ce face! – Minune! – vorbeau ei, pipăiau piatra rumenă ca burta pîinii, se țineau de ceafă măsurîndu-i înălțimea în care avea să se avînte viitorul turn și-l slăveau pe meșter.

În vremea asta, Leandro trăsese o barcă în mlaștina lui și în barca aia cît de cît pe uscat, mînca, dormea, dar îndeosebi veghea asupra desenelor, cifrelor și a liniilor pe care le ținea pe braț înfășurate și le ducea cu el pe schele, puse în partea lăuntrică a construcției, așa încît dinafară